

PRÍNOS LEVA ZACHARA KU KELTSKÉMU MINCOVNÍCTVU V BRATISLAVE

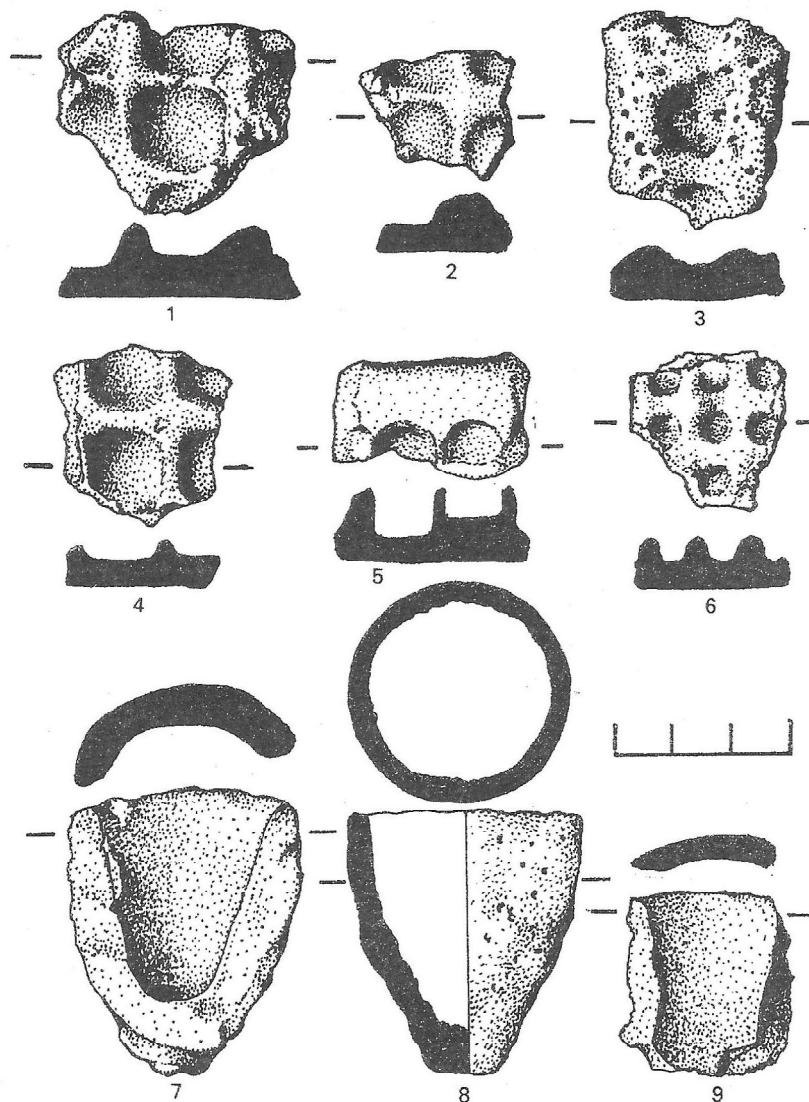
LUDMILA KRASKOVSKÁ

Lev Zachar už počas štúdií archeológie na Univerzite Komenského v Bratislave prejavil záujem o dobu laténsku na Slovensku. Keď v roku 1969 nastúpil do archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Bratislave, venoval sa otázke keltského osídlenia na západnom Slovensku. Robil archeologické výskumy sídlisk kultúry laténskej prevažne na Záhorí. Prvý výskum uskutočnil na známom keltskom sídlisku v Kútoch, okr. Senica (Zachar, 1976, 31-33). V polohe Čepangát prekopal dva sídliskové objekty. Výskum sídliska v Šaštíne-Strážach priniesol vzácny nález - zlomok hlinenej platničky na dávkovanie kovu pre razbu mincí (Zachar, 1984, 122). Počas dlhoročného výskumu laténskeho sídliska v obci Studienka, okres Senica, preskúmal v polohách Mláky a Ohrada 19 sídliskových objektov, kde sa našla keramika, bronzové a železné spony (Zachar, 1991, 113-115). Posledný výskum podnikol na hradisku Pohanská pri Plaveckom Podhradí. Okrem uvedených lokalít L. Zachar mal výskum keltského sídliska v Trnenci nad Váhom (Zachar, 1978, 41-59).

Hlavnú pozornosť však venoval bádaniu keltského osídlenia v Bratislave, kde urobil niekoľko výskumov a početné prieskumy. Najdôležitejší objav bol uskutočnený pri rekonštrukcii Pálffyho paláca na Panskej ulici č. 19-21 (Zachar, 1992, 154, 168). V zahĺbenom dielenskom objekte na ploche 24 m² sa našlo množstvo hlinených téglíkov. Dovedna tam bolo 223 celých téglíkov a ich zlomkov. Tégliky boli kónického tvaru, najväčšie mali výšku nad 5 cm. Temer vo všetkých téglíkoch boli zvyšky taveného kovu. Spolu s téglíkami sa našli zlomky hlinených platničiek s otvormi na dávkovanie kovu pre mince (22 kusov). Veľkosť otvorov na platničkách svedčila, že ich mohli používať len na tavenie kotúčikov pre drobné mince hmotnosti do 2,5 g, asi takej veľkosti ako malé mince simmerinského typu. Okrem téglíkov a platničiek na mincový kov na Panskej ulici č. 19-21 sa zachovala jedna nekvalitná drobná minca typu Karlstein. Našla sa tam aj kováčska nákova. Sídlný objekt so stopami kovoljárskych výroby odkryl A. Vallašek pri výskume areálu Academie Ispropolitany na Ventúrskej ulici č. 5-7, kde sa tiež našiel hlinený téglik (Vallašek, 1972, 148-150).

Druhé nálezisko dávkovacej platničky bolo v Bratislave na Partizánskej ulici, kde L. Zachar zachránil v neskorolátenskej vrstve zlomok hlinenej platničky, najskôr na razenie mincí simmerinského typu. Spolu na tejto lokalite sa nachádzali zlomky železných predmetov a keramiky. (Zachar, 1992, 185). Pri ďalšom výskume na Štefanovičovej ulici v Bratislave vykopali zvyšky laténskej hrnčiarskej pece (Zachar, 1992, 156).

L. Zachar nielen sám robil výskumy a prieskumy v Bratislave, ale pozorne sledoval ďalšie archeologické výskumy v meste. Výskumy v Bratislave poskytli doklady o mincovnej činnosti - nálezy dávkovacích platničiek, súvisiacich s razbou drobných mincí. V Bratislave však sa našiel na Slovensku najväčší počet pokladov veľkých strieborných keltských

Obr. 1 Bratislava, Panská ul. 19-20. Zlomky dávkovacích platničiek (1-6), dva zlomky (7,9) a kovolejársky téglik (8). Kresba: L. Zachar

mincí typu Biatec. V. Ondrouch, ktorý prvý spracoval mince typu Biatec, uvádza z Bratislavy sedem hromadných nálezov: 1) z roku 1776, na poli Ormoschdyho (44 kusov); 2) z roku 1920, roztratený, neznáme nálezisko a počet; 3) z roku 1923 pri stavbe Tatra banky (82 mincí); 4) z roku 1927, námestie Slobody, pri stavbe Strojnickej fakulty (50 kusov); 5) pred rokom 1930, Hausbergl, Mestské múzeum v Bratislave zakúpilo 37 mincí; 6) z roku 1937, pri námestí Slobody (59 kusov); 7) z roku 1942, Žilinská ulica (270 mincí) (Ondrouch, 1958, 99). F. Kolníková znovu spracovala mince typu Biatec a pomenovala ich mince bratislavského typu, podľa miesta ich najväčšieho výskytu. Autorka uviedla tiež sedem hromadných nálezov z Bratislavy: 1) na poli Ormoschdyho (44); 2) z roku 1920, Hausbergl,

roztratený nález; 3) z roku 1930, Hausbergl, Mestské múzeum zakúpilo 37 mincí; 4) z roku 1923, pri stavbe Tatra banky (76 veľkých a 324 malých mincí, medzi poslednými bola drobná minca typu Karlstein); 5) z roku 1927, na námestí Slobody (50 kusov); 6) z roku 1937, v blízkosti námestia Slobody (58 mincí); 7) z roku 1942, Žilinská ulica (270 veľkých mincí). Sedem hromadných nálezov z Bratislavy obsahovalo úhrnom 860 mincí (Kolníková, 1991, 24).

Veľké strieborné mince typu Biatec mali hmotnosť 16 - 17 g. Tieto veľké mince, okrem rozličných vyobrazení (hlava muža, jazdec a iné), mali latinské nápisy. Zachovalo sa 16 druhov nápisov. Najčastejšie nápisy boli BIATEC a NONNOS, ďalej sa vyskytovali: AINORIX, BUSU, BUSSUMARUS, COBROVOMARUS, COISA, COVNAS, COVIOMARUS, DEVIL, EVOIVRIX, FARIARIX, JANTUMARUS, MACCIUS, SONNON, TITTO (Ondrouch, 1958, 13). Bádateľia považujú tieto nápisy za mená keltských panovníkov, ktorí razili mince typu Biatec. Drobné mince simmerinského typu boli bez nápisov a mali hmotnosť 2,17 - 2,59 g. Okrem hromadných nálezov veľkých mincí typu Biatec sa v Bratislave našli ojedinelé kusy týchto razieb, napríklad na Michalskej ulici (1 kus), pri stavbe YMCY (2 kusy), na Záhradnickej ulici (1 kus) a niekoľko starších nálezov bez lokalít (Ondrouch, 1964, 46, 47; Hlinka, Kolníková, Kraskovská, Novák, 1978, 13).

Pri zhodnotení keltského mincovníctva L. Zachar rozdelil mince nájdené v Bratislave na domáce razby (mince typu Biatec, malé mince simmerinského typu a zlaté mušľové statéry) a cudzie razby. Cudzie razby boli zastúpené striebornými drobnými norickými mincami (Zachar, 1992, 180). Roku 1966 na východnom svahu hradného vrchu v Bratislave robotníci našli hromadný nález norických mincí. Nález sa skladal z drobných strieborných mincí typu Gurina a Eis (38 kusov), striebornej tetradrachmy s nápisom ADNAMATI, domácich razieb simmerinského typu (2) a jedného zlatého mušľového statéra, úhrnom 42 kusov. Z polohy Sedlárska ulica 2 sa zachovali ojedinelé drobné mince simmerinského typu a typu Karlstein. Nález zlatého mušľového statéra poznáme z Jesenského ulice. Ďalšia zlatá razba sa našla pri stavbe budovy Vydavateľstva „Pravda“ (Zachar, 1992, 180. Ondrouch, 1964, 44). Tieto mušľovité statéry patrili k domácim razbám.

L. Zachar sa zaoberal aj datovaním doby existencie keltského oppida v Bratislave. Upozornil, že nálezy strieborných mincí lýrovitého typu v Bratislave a jej okolí poukazujú na keltské osídlenie v strednej dobe laténskej, na začiatku keltského mincovníctva, spojeného s nástupom vyššej formy obchodu (Kolníková, 1964, 195-203). Podľa L. Zachara keltské oppidum v Bratislave zaberalo areál starého mesta. Na okrajoch oppida boli rozmiestnené jednotlivé remeselnícke osady, napr. hrnčiarske dielne na námestí Slobody. Keltské oppidum v Bratislave L. Zachar datuje do konca 2. stor. pred Kr. (prelom strednej a neskorej doby laténskej). Zánik bratislavského keltského centra patrilo medzi roky 55 - 44 pred Kr. Hmotné doklady o mincovníckej činnosti Keltov v Bratislave pochádzali z neskorolátenskej vrstvy (tégliky a platničky na dávkovanie kovu) (Zachar, 1992, 190). Bolo to svedectvo razby drobných strieborných mincí. Razbu veľkých strieborných mincí typu Biatec V. Ondrouch kládol do rokov 70 - 58 pred Kr. (Ondrouch, 1958, 128). E. Kolníková usudzuje, že mince bratislavského typu razili do polovice štyridsiatych rokov 1. storočia pred Kr. (Kolníková, 1991, 52).

Koncentrácia hromadných nálezov a jednotlivých mincí typu Biatec v Bratislave navedčuje, že tieto mince razili v keltskom oppide v Bratislave. Boli to teoretické úvahy na základe historických údajov. Archeologické nálezy hlinené tégliky a platničky na dávkovanie mincového kovu potvrdili predpoklad o existencii mincovne v keltskom oppide v Bratislave. L. Zachar získal a určil tieto konkrétne doklady a to je jeho závažný prínos k poznaniu keltského mincovníctva na Slovensku.

LITERATÚRA

- HLINKA, J. - KOLNÍKOVÁ, E. - KRASKOVSKÁ L. - NOVÁK, J. 1978: Nálezy mincí na Slovensku III. Bratislava.
- KOLNÍKOVÁ, E. 1964: Keltské mince s lyrovitým znakom na Slovensku, ŠZ AÚ SAV, 13, 195-203.
- KOLNÍKOVÁ, E. 1991: Bratislavské keltské mince. Bratislava.
- ONDROUCH, V. 1958: Keltské mince typu Biatic z Bratislavy. Bratislava.
- ONDROUCH, V. 1964: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.
- VALLAŠEK, A. 1972: Výsledky výskumu Academie Istropolitany v Bratislave, AR, 24, 148-150.
- ZACHAR, L. 1976: Neskoroláténske sídlisko pri Kútoch. Zborník SNM, 70, História 16, 31-53.
- ZACHAR, L. (spoluautori ŠČASNÁK, V. - KLIMENT, V. - ČERVEŇANSKÝ, M.), 1984: Zlomky dávkovacích platničiek na výrobu keltských mincí. Nálezy zo Šaštína-Stráží a Bratislavy. Slovenská numizmatika, 8, 121-145.
- ZACHAR, L. 1991: Keltské sídlisko pri obci Studienka, okr. Senica. Vlastivedný časopis, 3, 113-115.
- ZACHAR, L. (spoluautor PIETA, K.), 1992: Mladšia doba železná (laténska). In: Tatjana Štefanovičová a kolektív: Najstaršie dejiny Bratislavy. 143-209.

DER BEITRAG VON LEV ZACHAR ZUM KELTISCHEN MÜNZWESEN IN BRATISLAVA

Ludmila Kraskovská

Lev Zachar interessierte sich schon während seines Studiums an der J. A. Komenský-Universität in Bratislava für die La-Tène-Zeit. Als er 1969 im Slowakischen Nationalmuseum begann, widmete er sich der Frage der keltischen Besiedlung der Westslowakei zu. Er führte im Gebiet Záhorie Untersuchungen der latènezeitlichen Siedlungen Kúty, Šaštín-Stráže durch (wo er das Bruchstück eines Dosierplättchens für Münzen erwarb), in Studienka und auf dem Burggelände Pohanská bei Plavecké Podhradie. Sein Hauptaugenmerk widmete L. Zachar der keltischen Siedlung (Oppidum) in Bratislava. Die wichtigste Entdeckung machte er in der Straße Panská ulica 19 - 21. In dem Werkstattobjekt wurden auf einer Fläche von 24 m² 223 ganze Tontiegel und ihre Bruchstücke sowie 22 Bruchstücke von Tonplättchen zur Metalldosierung für kleine Münzen sowie Karlsteinmünzen Typ gefunden. Ein Bruchstück eines Dosierplättchens erwarb L. Zachar in der Partizánska ulica. Er verfolgte auch die archäologischen Untersuchungen in der ganzen Stadt.

In Bratislava wurde die größte Anzahl großer Biatic-Münzen (7 Schätze) und ein Hortfund norischer Münzen gefunden. L. Zachar teilte die in Bratislava gefundenen Münzen in heimische Prägungen (große Biaticmünzen, kleine Simmeringmünzen, goldene Muschelstatere) und Fremdprägungen (kleine norische Münzen). L. Zachar beschäftigte sich mit der Datierung des keltischen Oppidums in Bratislava. Er schlußfolgerte, da das keltische Oppidum in Bratislava etwa das Gebiet der Altstadt eingenommen haben mußte, an seinen Rändern waren Handwerkersiedlungen (Töpferwerkstätten am Freiheitsplatz Námestie Slobody). Das Oppidum datierte L. Zachar an das Ende des 2. Jh.v.u.Z. und seinen Niedergang in die Jahre 55 - 44 v.u.Z. Die Konzentration der Großmünzenschätze vom Typ Biatic verweist auf die Prägung dieser Münzen in Bratislava. Die Funde der Dosierplättchen und Tiegel erbrachten den Beweis für die Münztätigkeit der Kelten und die Prägung kleiner Münzen. L. Zachar erwarb und bestimmte diese konkreten Belege und wies damit die Prägung keltischer Münzen in Bratislava nach. Das ist sein bedeutsamer Beitrag zur Kenntnis des keltischen Münzwesens in der Slowakei.